

Т.Г. Кучерук
*канд. екон. наук,
м. Київ*

МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ З ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Вступ. Динаміка соціальних та природних процесів нашого часу спонукає до осмислення новітніх стандартів наукового знання, зініційованих екологічними проблемами, зокрема їх причетності до концептуальних побудов механізму інноваційно-орієнтованого економічного розвитку регіонів та його складових. Передусім йдеться про усвідомлення недостатньої ефективності інноваційної системи регіону.

Всупереч програмам комплексного соціально-економічного розвитку, інноваційні процеси продовжують залишатися достатньо різносторонніми та не сприяють інтегруванню в єдину систему багаточисельних суб'єктів регіональної економіки. Стратегічний план регіонального розвитку фактично перетворюється у набір внутрішньо регіональних заходів, де розвиток одних територій здійснюється в шкоду іншим та веде до руйнування рег-

іональної економічної системи, сприяє посиленню диспропорцій територіального розвитку, зниженню зайнятості населення і різкому спаду виробництва в малих та середніх містах. Іншими словами, у так званому єдиному регіональному просторі практично не забезпечуються інтереси населення різних типів територіальних утворень.

Крім того, асиметричний розвиток окремих структурних складових регіональної економічної системи неминує породжує ефект емерджентності, що має прояв у неможливості зводити властивості системи до адитивної суми властивостей складових її підсистем, ускладнює поведінку адекватної оцінки її розвитку та призводить до прийняття неефективних управлінських рішень.

Багато вітчизняних робіт, зокрема праці В. Александрової, Л. Антонюк, Ю. Бажала, О. Білоруса, М. Войнаренка, О. Волкова, В. Геєця, М. Долішнього, Я. Жаліло, Б. Кияка, О. Кузьміна, Д. Лук'яненка, Б. Маліцького, А. Поручника, В. Семиноженка, С. Соколенко, Л. Федулової, Д. Черваньова, О. Чмир та ін. присвячено проблемам, в яких досліджуються зміст, фактори, напрями, стратегії інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів, визначено їх вплив на розвиток держави та регіонів, окремих галузей і підприємств. Особливе значення має проблема удосконалення методології інноваційного розвитку регіону, яка полягає у необхідності забезпечення системоутворюючої діяльності регіональних економічних суб'єктів.

Постановка задачі. Метою статті є аналіз ціннісної обґрунтованості цілей інноваційного розвитку регіонів, які формуються у структурі глобального економічного простору, дослідження принципів раціонального функціонування механізму інноваційно-орієнтованого економічного розвитку регіонів.

Результати. У сучасну епоху глобалізації виникла необхідність використовувати приватний іноземний капітал для фінансування мережевих галузей, що мають ознаки природних монополій: магістральних трубопроводів, морських та повітряних портів, систем постачання водою, газом, теплом, електроенергією. Міра розвитку таких галузей впливає на інвестиційну привабливість регіонів та конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

В той же час на зовнішньому ринку національної держави, як суб'єкт економічної дипломатії та важливий елемент державно-приватного партнерства, володіють та користуються інструментами стратегічного управління, як і раніше виступаючи ключовими гравцями, але при цьому їх роль змінюється. Глобалізація зміщує центр тяжіння господарської влади від урядів до приватного сектору [1]. В даний час приватизація за участю іноземних інвестицій починає торкатися і мережевих галузей, всупереч протекціоністським віянням (однієї з форм «економічного патріотизму») — реакції на процеси глобалізації. Підтримка держави сприяє активізації діяльності бізнесу за кордоном [2]. Все більше усвідомлюється потреба переходу від окремих національних ринків до регіональних, що об'єднують капітали з різних країн. Прямі іноземні інвестиції з новим типом державно-приватного партнерства повсюдно отримують доступ у сфери, які суспільство звикло бачити у власності або під управлінням держави. Переміщення центру тяжіння прямих іноземних інвестицій з промисловості у мережеві галузі можна вважати сталою світовою

тенденцією, у формуванні якої помітний вклад внесли ТНК [3, с. 968; 4, с. 81].

В умовах фінансової кризи, центральною ланкою якої є значне подорожчання матеріальних ресурсів, особливо значення набувають нові форми і методи управління нематеріальними ресурсами. Проте розвиток інноваційних процесів у суспільстві, своєчасне оновлення, економічних ресурсів та задоволення потреб споживачів забезпечуються шляхом відтворення потенціалу інтелектуальних ресурсів, заснованого на досягненнях науки, освіти та інформаційних технологіях [5]. Негативні тенденції, що склалися в інноваційній сфері, потребують гнучких підходів до формування регіональної інноваційної політики та забезпечення правового регулювання інновацій.

Враховуючи нерівномірність науково-технічного потенціалу регіонів країни, регіональні інноваційні системи є надзвичайно ефективним інструментом територіального розвитку. Л. Городянська зазначає, що нематеріальні об'єкти — це лише одна сторона відтворюваних економічних ресурсів, а інша — можливість і здатність ефективно їх реалізовувати завдяки наявному інтелектуальному потенціалу трудових ресурсів. Узагалі, відтворювані інтелектуальні ресурси тотожні нематеріальним активам і взаємозалежні від інтелектуального потенціалу та капіталу підприємства [6, с. 113]. А вже важливим має бути саме стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання регіонів країни, створення режиму найбільшого сприяння виконанню робіт, спрямованих на реалізацію відповідних пріоритетних напрямів інтеграційного інноваційного розвитку, концентрації на них фінансово-економічних та інтелектуальних ресурсів певної територіальної системи.

Т. Давіла, М. Дж. Епштейн, Р. Шелтон переконливо довели, що:

1. Інновація не потребує революції в середині компанії;
2. Інновація — це не алхімія з містичними перебудовами;
3. Інновація не зводиться лише до творчості і створення «креативної культури»;
4. Інновація не обмежується лише процесами і інструментами системи стадій і підходів;
5. Інновація не зосереджується виключно на нових технологіях;

Інновація не є тим, чого кожна компанія потребує в найбільшій мірі [7].

М. Менш і А. Кляйнкнехт стверджують, що погіршення стану фірми породжує потужний стимул до інновацій. М. Менш пояснює, що кінець процвітання старих галузей збільшує схильність власників капіталу до інвестування у нову продукцію. Не зважаючи на те, що прибуток у фазі депресії малий, власники бачать в інвестиціях в інновації менше ризику, ніж в інвестиціях у стару продукцію і технологію чи боргові зобов'язання [8, с. 27].

К. Павлов стверджує, що крім соціально-економічної оцінки ефективності інвестицій та інновацій необхідно здійснювати розрахунки наслідків впровадження інвестицій та інновацій з точки зору їх впливу на посилення процесів інтенсифікації суспільного відтворення. У зв'язку з цим пропонується виділяти інвестиції та інновації інтенсивного та екстенсивного типів в залежності від того, сприяють результати їх впровадження відповід-

но інтенсифікації або, навпаки, процесу екстенсифікації. Важливо також у загальній структурі інвестицій та інновацій виділяти частку кожної з цих двох груп [9, с. 43].

Україна належить до держав з високим науковим потенціалом, її наукові школи відомі унікальними досягненнями в розробленні нових матеріалів, дослідженнями в галузі фізики низьких температур, електрозварювання, інформатики і багатьох інших. Із 22 базових технологій ракетно-космічної галузі Україна володіє 17. Витрати на фундаментальні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу є самостійною групою видатків державного бюджету. Бюджетні кошти спрямовуються на виконання робіт з найважливіших перспективних теоретичних досліджень і на реалізацію загальнодержавних цільових програм [10].

Але підвищення дієвості бюджетних інвестицій повинно базуватися не стільки на зростанні їхнього обсягу, скільки на оптимізації структури інвестиційних видатків і вдосконаленні механізму фінансування бюджетних інвестицій. Для перетворення їх у дієвий інструмент зміцнення конкурентоспроможності економіки необхідно здійснювати формування інвестиційних видатків на основі науково обґрунтованих критеріїв доцільності кожної форми бюджетних інвестицій із врахуванням необхідності забезпечення узгодження програм регіонального соціально-економічного розвитку та бюджетної політики держави, які формуються у структурі глобального економічного простору.

Розкриваючи природу інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів, слід відзначити причини, що гальмують формування його раціональної основи, а саме:

- невизначеність майбутнього розміру прибутку від використання нематеріальних ресурсів [11, с. 33];
- відсутність визначення інтелектуальних ресурсів у системі обліку та методичних рекомендацій щодо про-

ведення оцінювання регіонального рівня їх відтворення [12, с. 67];

- штучне заниження реальної вартості інтелектуальних ресурсів, інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств та регіонів України;

- відсутність звітної фінансової інформації щодо ринкової вартості інтелектуальних ресурсів кожного підприємства;

- загострення проблем податкового поповнення бюджету та залучення зовнішнього інвестування.

Проте слід відзначити, що механізм інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів визначається послідовністю інноваційного процесу і його стадій, етапів, відповідних процедур та інструментів, що супроводжують надання фінансових послуг при формуванні заходів інноваційної політики розвитку регіонів. У цьому зв'язку пропонується систематизація принципів раціонального функціонування механізму інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів (рис. 1).

Саме тому розробка системи заходів, спрямованих на стимулювання інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів повинна передбачати оцінку альтернативних витрат для кожного регіону. Зважаючи на це, надання бюджетних ресурсів для інвестиційних цілей у позиковій формі найбільш придатне для стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності недержавних форм власності.

Пріоритетом для діяльності органів державної влади сьогодні має стати створення умов, що забезпечують не лише збільшення цього потенціалу, а насамперед його максимальну реалізацію в інтересах суспільства. Для цього держава має стати безпосереднім провідником інноваційно-орієнтованого економічного розвитку регіонів, за-

Рис. 1. Принципи раціонального функціонування механізму інноваційно-орієнтованого економічного розвитку регіонів

мовником й організатором досліджень і розробок на найсучасніших напрямках науково-технічного розвитку.

Для налагодження державно-регіонального інноваційно-інвестиційного партнерства слід:

— переглянути чинну систему резервування коштів комерційних банків та знизити норми резервування;

— створити регіональні спеціалізовані банки реконструкції і інноваційного розвитку;

— запровадити систему державної компенсації відсотків за кредитами під стратегічні інвестиційно-інноваційні проекти;

— знизити адміністративні бар'єри та спростити процедуру виходу на ринок малих і середніх емітентів, які стимулюватимуть приплив капіталу в інноваційну сферу, сприятимуть структурній перебудові економіки;

— запровадити ефективну систему захисту корпоративних прав інвесторів підприємств, насамперед за рахунок підвищення інформаційної

прозорості ринку, недопущення дискримінації інвесторів за будь-якими ознаками та жорсткого державного нагляду за дотриманням норм та правил [13, с. 23];

— розробити механізм сплати податків за інвестиційними кредитами лише після їх реалізації;

— створити передумови для залучення ресурсів домогосподарств на ринок облігацій, що сприятиме активізації ощадних процесів на макrorівні та зростанню вкладень у реальний сектор економіки регіону.

Висновки. Рациональність функціонування механізму інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів виявляє виникнення проблеми вилучення вже зайнятих ресурсів з альтернативного використання. Завдяки цьому формуються можливості одержання нових технологічних ідей і їх втілень, включаючи одержання позитивного синергетичного ефекту інноваційного орієнтованого економічного розвитку регіонів. Це робить необхідним спрямувати зусилля на пошук альтернативної оцінки інноваційно орієнтованого економічного розвитку регіонів за умов формування глобального економічного простору.

Література

1. Bayne N. *The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations* Aldershot / N. Bayne, S. Woolcock, Burlington, 2003. — P. 86.

2. Чернова О. Системообразующие принципы формирования стратегии инновационного развития региона / О. Чернова // Вестник Оренбургского государственного университета. — 2009. — № 10 (104). — С. 46–51.

3. Roger E. A. Farmer *Economic Growth in an Interdependent World Economy* / Roger E. A. Farmer and Amartya Lahiri // *The Economic Journal*. — 2006. — Vol.116 No 514. — P. 969–990.

4. Клинова М. Глобализация и инфраструктура: новые тенденции во взаимоотношениях государства и бизнеса / М. Клинова // Вопросы экономики. — 2008. — № 8. — С. 78–90.

5. Aghion P. Capital, innovation, and growth accounting / P. Aghion, P. Howitt // *Oxford Review of Economic Policy*. — 2007. — Vol. 23. — No.1. — P. 79–94.

6. Городянська Л. Факторно-критеріальна модель відтворення інтелектуальних ресурсів у системі обліку / Л. Городянська // Фінанси України. — 2009. — № 5. — С. 112–119.

7. Давила Т. Работающая инновация: как управлять ею, измерять ее и извлекать из нее выгоду / Т. Давила, М. Дж. Эпштейн, Р. Шелтон ; пер. с англ. ; под ред. Т. Ф. Козицкой. — Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2007. — 320 с.

8. Інноваційна модель економіки; правові та методологічні засади проведення експертизи інноваційних проектів : монографія // За заг. ред. Ю. П. Доцента. — К. : «МП Леся», 2006. — 196 с.

9. Павлов К. Инновации интенсивного и экстенсивного типа / К. Павлов // *Экономист*. — 2009. — № 7. — С. 43–48.

10. Москаленко Н. Соціально-економічне і політичне значення фінансового моніторингу / Н. Москаленко // *Актуальні проблеми економіки*. — 2010. — № 6. — С. 235–238.

11. Мортіков В. Альтернативні витрати: теорія і проблеми її застосування / В. Мортіков // *Економіка України*. — 2010. — № 1. — С. 29–36.

12. Уманців Ю. Конкурентна політика на ринку банківських послуг у контексті глобалізації / Ю. Уманцев // *Банківська справа*. — 2008. — № 5. — С. 55–71.

13. Підвисоцький Р. Інвестиції у виробництво — запорука розвитку та структурної модернізації економіки / Р. Підвисоцький // *Вісник Національного банку України*. — 2010. — № 6. — С. 20–23.